Paweł Mrozek

Dobrodzień i okolice

Przewodnik turystyczny

Trasa rowerowa w sołectwach Bzinica Stara i Nowa

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „KRAINA DINOZAURÓW”

Zadanie realizowane w ramach projektu
„DOBRODZIEŃ I OKOLICZNE MIEJSCOWOŚCI.
PRZEWODNIK TURYSTYCZNY”
przez Międzygminne Towarzystwo Regionalne
Dobrodzień – Zębowice

Kraina Dinozaurów

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Paweł Mrozek

Miejsca historyczne i obiekty przyrodnicze na trasie wycieczki rowerowej w sołectwach Bzinica Stara i Bzinica Nowa

Dobrodzień • Bzinica Stara • Bzinica Nowa 2019

Opracowanie graficzne

Paweł Mrozek

Konsultacje w terenie

Rudolf Kurda
Norbert Przybyła

Koordynacja prac

Dorota Maleska
Agnieszka Hurnik

Fotografie

Damian Karpinski
Paweł Mrozek
Józef Włodarz

Materiały pomocnicze

Przekazy ustne mieszkańców
Publikacje autora o ziemi dobrodzieńskiej
Zbiory Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień–Zębowice

Wydawca

© Gmina Dobrodzień

Druk

Drukarnia św. Krzyża w Opolu

ISBN 978-83-66023-14-7

Na ziemi dobrodzieńskiej zachowały się obiekty z różnych okresów historycznych w postaci dzieł architektonicznych oraz rzeźbiarskich, wzniesione dla uczczenia ważnego wydarzenia czy utrwalenia pamięci o mieszkańcach – w formie posągu, kolumny, obelisku, budowli, naturalnego głazu, sztucznie usypanego kopca, abstrakcyjnej formy przestrzennej czy pamiątkowej tablicy. Ustawione w różnych miejscach gminy Dobrodzień kaplice, kapliczki albo krzyże wotywne są formą dziękczynienia za ocalenie w trudnych czasach, a przydrożne krzyże nagrobne czy pokutne stanowią ślady cmentarzy, pojedynczego grobu lub jakiegoś śmiertelnego w skutkach wydarzenia. Wieczną pamięć wyrażają pomniki nagrobne na dwóch cmentarzach katolickich, cmentarzach – luterańskim i żydowskim w Dobrodzieniu oraz husyckim w Bzinicy Nowej.

Zróżnicowany krajobraz pogranicza Niziny Śląskiej i Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, duża lesistość gminy i dolinki Myśliny, Myślinki, Bziniczki, Smoliny, Lublinicy i ich dopływów determinuje występowanie wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Wielu mieszkańców gminy Dobrodzień i innych śląskich miejscowości pragnie zdobywać lub poszerzać wiedzę o swojej małej ojczyźnie, którą nazywa Heimatem lub Domowiną. Wielu poszukuje swojej tożsamości regionalnej. Oczekują od władz samorządowych i stowarzyszeń podejmowania przemyślanych i zwartych koncepcyjnie działań, aby przybliżyć walory historyczne i przyrodnicze tej okolicy wszystkim zainteresowanym mieszkańcom i turystom.

Mamy nadzieję, że to opracowanie spełni postawione cele – zachęci różne środowiska do promowania swoich miejscowości oraz swego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego i zainteresuje mieszkańców gminy turystyką rowerową.

Od uczestników wycieczek rowerowych zawsze wymaga się przestrzegania zasad ruchu drogowego, posiadania dokumentów, ubezpieczenia, odpowiedniego sprzętu i ubioru oraz właściwego zachowania na trasie, zgodnie z Kartą Turysty.

Wydawca i autor przewodnika życzą wszystkim miłośnikom turystyki rowerowej pięknej pogody, niezapomnianych wrażeń i dobrego nastroju na szlakach pieszych i rowerowych ziemi dobrodzieńskiej.

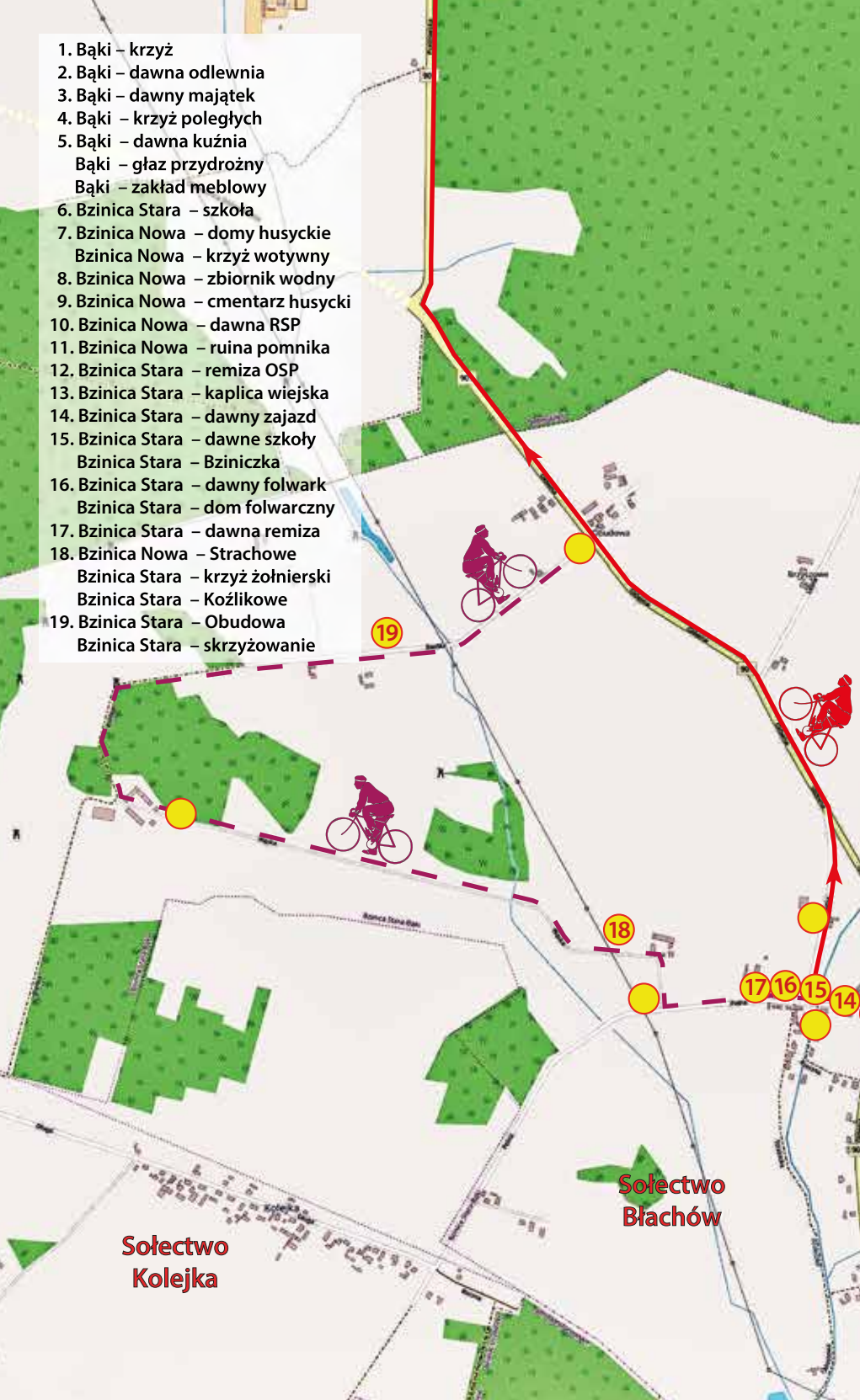
1. Bąki – krzyż
2. Bąki – dawna odlewnia
3. Bąki – dawny majątek
4. Bąki – krzyż poległych
5. Bąki – dawna kuźnia
Bąki – głaz przydrożny
Bąki – zakład meblowy
6. Bzinica Stara – szkoła
7. Bzinica Nowa – domy husyckie
Bzinica Nowa – krzyż wotywny
8. Bzinica Nowa – zbiornik wodny
9. Bzinica Nowa – cmentarz husycki
10. Bzinica Nowa – dawna RSP
11. Bzinica Nowa – ruina pomnika
12. Bzinica Stara – remiza OSP
13. Bzinica Stara – kaplica wiejska
14. Bzinica Stara – dawny zajazd
15. Bzinica Stara – dawne szkoły
Bzinica Stara – Bziniczka
16. Bzinica Stara – dawny folwark
Bzinica Stara – dom folwarczny
17. Bzinica Stara – dawna remiza
18. Bzinica Nowa – Strachowe
Bzinica Stara – krzyż żołnierski
Bzinica Stara – Koźlikowe
19. Bzinica Stara – Obudowa
Bzinica Stara – skrzyżowanie
19
18
17
16
15
14
Sołectwo Kolejka
Sołectwo Błachów

© Autorzy OpenStreetMap (CC-BY-SA)

Trasa w sołectwach Bzinica Stara i Bzinica Nowa wyniesie ok. 13 km, kiedy rozpoczniemy rajd w Bąkach i zakończymy w Bzinicy-Obudowie. Biegnie drogami asfaltowymi, gruntowymi i polnymi, co jednak nie stanowi nadmiernego utrudnienia. Na wycieczkę rowerową można wybrać się bez przewodnika. Amatorzy dłuższych wędrówek mogą trasę powrotną wydłużyć, wybierając przejazd przez sołectwo Kolejka. Propozycja wycieczki jest adresowana do osób, które uwielbiają wiejską scenerię, chcą poznać walory przyrodnicze okolicy i obiekty o wartości historycznej.

SOŁECTWA BZINICA STARA I BZINICA NOWA

Sołectwa Bzinica Stara i Bzinica Nowa zajmują południową część gminy. Rzeźba terenu ma charakter nizinny, typowy dla równin polodowcowych, o wysokości bezwzględnej ok. 225 m n.p.m. Miejscowości uformowały się na obszarze znacznych wylesień, zajętym pod uprawy rolne, łąki i pastwiska. Stawy hodowlane w okolicy Bąków, doliny rzeki Bziniczki i podmokłe łąki stanowią siedlisko rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Bzinica Stara charakteryzuje się rozciągniętą zabudową. Zagrody Bzinicy Nowej znajdują się po obu stronach drogi z prostopadle do niej wytyczonymi pasami pól.

Nazwa **Bsenicza** pojawiła się w „Księdze Uposażeń Biskupstwa Wrocławskiego" [Liber Fundationis Episkopatus Vratislaviensis] w latach 1295–1305. W średniowieczu wieś należała do miejscowości, w których znajdowało się najwięcej ról uprawnych w regionie lublinieckim. Posiadacze dóbr – Thomas Poczolk (1417) i Jan Czayka (1454) sprzedali swoje majątki panom na Gwoździanach. W kolejnych wiekach bzinickie dobra należały do rodów Rohowski i spadkobierców (od 1492), Koschembar (od 1628), Wierzik (1690), Grotowski (1690), Šponar von Blimsdorf (1690–1778), Boyen (1778), Poser (1783), Kotzold (1844), Löbbecke (od 1876), Lücken i spadkobierców (od 1891), Landbank Altiengesellschaft in Berlin. Gutsverwaltung der Landbank in Gwosdzian (od 1905), Schwietzke (od 1909), Preiß (od 1912), Oberschlesische Landgesellschaft Oppeln – od 1930. W latach 30. XX wieku dobro

Gwoździany z Bąkami i Bzinicą liczyło 1272 ha pól, lasów, łąk, stawów itd. Największe gospodarstwa w Bzinicy posiadały rodziny Roenisch (od 1906, ok. 130 ha) i Kozlik (od 1930, ok. 110 ha). Istnienie zakątka Bąki [Bonke, Bonken] w sąsiedztwie Bzinicy [Bzinitz] odnotowano ok. 1780 roku, jako nazwę wielkiego pieca. Zakład pracował jeszcze w 1834 roku. Trzydzieści lat później wymieniano ten przysiółek w kontekście ponad 100 ha stawów. W 1904 roku koloniści czeskiego pochodzenia założyli na terenie należącym do dworu w Gwoździanach wieś Wilhelmshort.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej, na podstawie dekretu o majątkach poniemieckich, we wsiach utworzono Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną i Państwowe Gospodarstwo Rolne.

W 1939 roku Bzinica Stara liczyła 504 a Bzinica Nowa – 262 mieszkańców, natomiast 30 IX 2017 we wsiach mieszkało odpowiednio 357 i 233 osoby. Bąki w 2017 liczyły 79 mieszkańców.

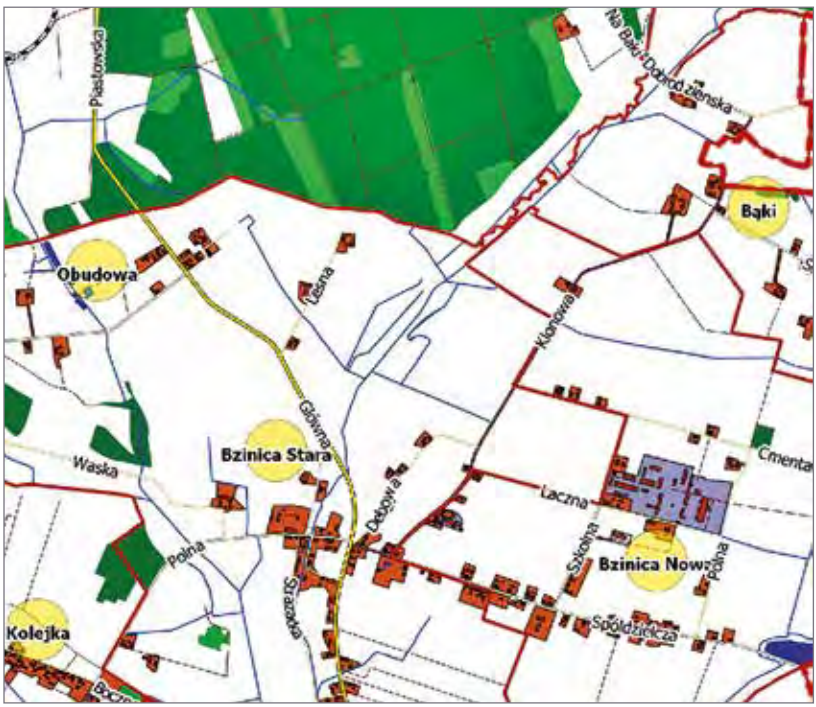

Fragment gminnej mapy, ilustrującej układ sołectw Bzinica Stara i Bzinica Nowa

Opr. Urząd Miejski w Dobrodzieniu, wyrys z 2012

Sołectwa Bzinica Stara i Bzinica Nowa. Fotografie ze zbiorów Urzędu Miejskiego

>>> 1 >>>

Bąki • KRZYŻ WOTYWNY • początek trasy rowerowej >>>

Przydrożne krzyże i kapliczki postumentowe z krzyżem na ziemi dobrodzieńskiej upamiętniają historyczne zdarzenia i są symbolem katolickiej wiary mieszkańców. Na trasach wycieczek spotkamy obiekty wotywne dziękczynne albo błagalne albo pokutne.

Krzyż w Bąkach od dwustu lat stanowi wotum wdzięczności Bogu za ocalenie mieszkańców od epidemii cholery i innych zakaźnych chorób. Z kart dobrodzieńskiej kroniki dowiadujemy się, że w pierwszej połowie XIX wieku na Śląsku szerzyła się odra, grypa, cholera i febra. Wokół Dobrodzienia znajdowały się tereny podmokłe, co sprzyjało wybuchom epidemii. Aby zapobiec zachorowaniom najbogatsi mieszkańcy miasta kupowali dla osób zagrożonych lekarstwa, żywność i opał. Z pokolenia na pokolenie mieszkańcy Bąków sprawują opiekę nad krzyżem i organizują nabożeństwa.

• > Przejazd ulicą Dobrodzieńską do ulicy Klonowej …

Przydrożny krzyż wotywny w Bąkach

Fot. Paweł Mrozek, 2019

>>> 2 >>>

Bąki • DAWNA ODLEWNIA >>>

Po lewej stronie ulicy Klonowej są stawy prywatne (od 1904), a w oddaleniu należące do Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Gwoździanach. Po prawej stronie ulicy jest miejsce po dawnej odlewni, działającej w XIX wieku. Tu m.in. został odlany w 1851 roku żelazny szyld dla kuźni rodz. Kurda. Później istniała w tym miejscu roszarnia, czyli zakład w którym oddzielano od słomy lnianej nasiona i segregowano je oraz przetwarzano słomę lnianą lub konopną na włókna. W pobliskiej Klepce specjalizowano się w produkcji gwoździ. Największy popyt na wyroby był podczas odbudowy Dobrodzienia po pożarze. W tej okolicy w 1822 roku pracowała również tłucznia szlaki, którą stosowano do ulepszania dróg. W Bąkach i Bzinicy największe ilości żelaza sztabowego produkowano w latach 1829–1834. Od połowy XIX wieku kuźnice nie potrafiły sprostać konkurencji nowoczesnych hut. Ostatecznie w roku 1864 unieruchomiono ostatnią miejscową świeżarkę.

Miejsce w Bąkach, gdzie w XIX wieku funkcjonowała odlewnia i roszarnia

Fot. Paweł Mrozek, 2018

>>> 3 >>>

Bąki • DAWNY MAJĄTEK >>>

W 1933 roku właściciel „Herrschaft Gwosdzian" Engelhard Preiss sprzedał majątek w Bąkach [Bonken] Zick'owi. W maju 1933 roku zainstalowano w wiosce energię elektryczną. Na terenie majątku stała też leśniczówka, po której nie ma już śladu. Nie istnieje również budynek mieszkalny. W obrębie gospodarstwa stała stodoła. Zdjęcie ukazuje dawne zabudowania Zick'a, również właściciela stawów. Teraz jeden staw jest prywatny, drugi należy do RSP w Gwoździanach. W wiekach poprzednich w pruskich księgach statystycznych zawsze podawano informacje o stanie majątku dla Bzinicy i Bąków łącznie, np. w 1886 roku właścicielem był Gottfried von Lücken z Gwoździan. Inspektorem – Alois Gotzmann. Majątek liczył 841 ha powierzchni, w tym 241 ha ról, 72 ha łąk, 11 ha pastwisk, 483 ha lasów, 20 ha stawów i 17 ha podwórzy. Stan inwentarza wynosił: 30 koni, 72 sztuki bydła (w tym 19 krów), 10 świń i 450 owiec. Działała tu roszarnia lnu.

Pozostałości dawnego majątku w Bąkach

Fot. Paweł Mrozek, 2018

>>> 4 >>>

Bąki • KRZYŻ POLEGŁYCH >>>

Przy skrzyżowaniu ulic Klonowej i Stawowej jest ustawiony krzyż wojenny, upamiętniający czterech poległych żołnierzy w czasie pierwszej wojny światowej. Florian Kurda wywodził się z rodziny właścicieli pobliskiego gospodarstwa rolnego. Johann Garbella był mieszkańcem pobliskiej Klepki. Mieszkańcami Bąków byli również Franz Kolodziej i Johann Janik.

Mimo, że działania nie były prowadzone na obszarze Śląska, wojna odcisnęła swoje piętno na życiu codziennym ludności. Nie jest znana liczba powołanych do wojska niemieckiego mieszkańców naszych miejscowości. Nie zachowało się również zbyt wiele dokumentów i fotografii czy pamiątek z tego okresu. Na frontach pierwszej wojny światowej zginęło od 187 do 222 żołnierzy pochodzących z Dobrodzienia oraz od kilku do kilkudziesięciu mieszkańców z każdej okolicznej wioski. Wiele ciał nigdy nie odnaleziono.

• > Skręcamy w prawo, jedziemy do gospodarstwa rolnego …

Krzyż upamiętniający czterech poległych żołnierzy w latach 1914–1918

Fot. Paweł Mrozek, 2018

• Jest to teren prywatny, więc należy najpierw uzyskać zgodę właścicieli gospodarstwa na zwiedzenie obiektów historycznych.

Gospodarstwo rolne rodziny Kurda, mieszkającej w Bąkach od wielu pokoleń

Fot. Paweł Mrozek, 2018

Z 1697 roku pochodzi oryginalny dokument z Bzinicy – akt nadania ziemi Adamowi Kurdzie, synowi „wiernego poddanego" Mikolaia Kurdy, przez Jendrzyeha Šponera z Blimsdorfu Pana na Bzieniczy. Jest najstarszym oryginalnym dokumentem w języku polskim, przechowywanym w dobrodzieńskim muzeum.

Akt nadania ziemi Adamowi Kurdzie w 1697 roku

Muzeum Regionalne w Dobrodzieniu

W zagrodzie, w otoczeniu pięknych drzew, jeszcze istnieje drewniany budynek gospodarczy z XVIII wieku, najstarszy we wsi. Zachowały się oryginalne okna, zawiasy itp. Został wzniesiony w konstrukcji zrębowej. Tę technikę stosowano od wczesnego średniowiecza do przełomu XVIII/XIX wieku. Masywne ściany zostały wykonane z belek-płazów i połączone w narożach na „jaskółczy ogon", z wystającymi w rogach końcówkami belek. Szczeliny między balami wypełniano pakułami albo zaprawą.

Drewniany budynek z XVIII wieku i stare wyroby kuźnicze

Fot. Paweł Mrozek, 2018

XIX-wieczna kuźnia była murowana. Najczęściej podkuwano w niej konie, wykonywano ręcznie żelazne obręcze do kół, łańcuchy itp. Tradycje kuźnicze w wiosce sięgają końca XVIII wieku. Żelazny szyld został odlany w 1851 roku w odlewni w Bąkach. Drzwi do kuźni są podwójne: gwoździe wykuto w zakładzie pn. Klepka w Bąkach. Teraz budynek stanowi najstarszą część dużej obory. Żelazny szyld i drzwi do kuźni rodzina Kurda przekazała członkom Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego Dobrodzień–Zębowice, w celu zaprezentowania eksponatów w Muzeum Regionalnym w Dobrodzieniu.

Budynek dawnej kuźni, oryginalne drzwi i żelazny szyld o wymiarach 27 x 202 x 1,5 cm
Fot. Paweł Mrozek, 2018

• > Przejazd ulicą Klonową w kierunku Bzinicy Starej i Nowej …

W miejscu granicy oddzielającej dawne grunty dworskie od pól chłopskich leży kamień z wyrytym z trzech stron krzyżem. Jeden z przekazów ustnych głosi, że to może być znak żołnierski, upamiętniający powstańców śląskich, poległych w tym miejscu podczas strzelaniny w 1921 roku. Drugi kamień leży po przeciwnej stronie pola, w odległości 1000 m.

Głaz przydrożny z oznaczeniem w kształcie krzyża

Fot. Paweł Mrozek, 2018

Przy ulicy Klonowej znajduje się zakład meblarski Mariana Karliczka. Członkowie rodziny Karliczek – Friedrich Karliczek i jego brat Karl Karliczek w 1905 roku byli w grupie sześciu założycieli wsi i gminy Wilhelmshort [Bzinica Nowa]. Osadnicy byli Braćmi Czeskimi. W języku czeskim wieś nosiła nazwę Vilémow, Vilémova Kolonie lub Vilémovy Hradec. W ciągu kilku lat na terenie należącym do dworu w Gwoździanach osiedlio się 358 osób, przybyłych z Lubieni [Sacken] i Grodźca [Friedrichsgrätz]. Przy wsparciu państwa niemieckiego na parcelach wybudowano 32 budynki mieszkalne dla tej samej liczby rodzin. W końcu 1944 roku ewangeliccy mieszkańcy opuścili wieś w obawie przed frontem radzieckim. W 1945 roku do Bzinicy Nowej powróciła rodzina Karliczków, aby na stałe zamieszkać we wsi przodków.

15 czerwca 1950 roku odbyła się w Bzinicy Nowej konferencja poświęcona budowie nowej szkoły. W spotkaniu tym wzięli udział przedstawiciele Kuratorium, Inspektoratu Szkolnego i Powiatowego Wydziału Budownictwa oraz mieszkańcy wsi. Postanowiono wówczas, że nowa szkoła stanie na terenie leżącym między Bzinicą Starą a Bzinicą Nową.

Nowo wybudowaną, obszerną szkołę oddano do użytku 10 października 1953 roku. Budynek składał się z sześciu sal, dwóch pracowni, pomieszczeń pomocniczych i dużej sali gimnastycznej. Postawiono budynek z mieszkaniami dla trzech nauczycieli. W szkole pracowało wraz z kierownikiem czterech nauczycieli.

24 lutego 1960 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego w Katowicach na wniosek Inspektoratu Szkolnego w Lublińcu, Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Pludrach, Rady Pedagogicznej i Komitetu Rodzicielskiego w Bzinicy Starej nadało nowej szkole imię Karola Miarki.

W 2000 roku w placówkach oświatowych gminy Dobrodzień nastąpiły zmiany organizacyjne, w wyniku czego nastąpiło przekształcenie szkoły w Bzinicy w Zespół Szkolno-Przedszkolny. Placówka dysponowała 9 izbami lekcyjnymi, 1 salą gimnastyczną, 1 salą komputerową, 1 pomieszczeniem bibliotecznym oraz pomieszczeniami gospodarczymi wraz z kuchnią.

W 2005 roku Rada Miejska w Dobrodzieniu podjęła uchwałę o rozwiązaniu Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Bzinicy Starej ze względu na malejącą liczbę uczniów. Rodzice uczniów i członkowie Stowarzyszenia Rozwoju Wsi nie dopuścili do likwidacji szkoły i 1 września 2005 roku założyli pierwszą Niepubliczną Szkołę Podstawową w powiecie oleskim, w budynku dotychczasowej szkoły publicznej. Pierwszm dyrektorem nowo utworzonej placówki został mgr Adam Dubiel. W latach 2010/2011 członkowie stowarzyszenia i rodzice uczniów przeprowadzili gruntowną modernizację budynku.

Wnętrze szkoły stowarzyszeniowej w Bzinicy w 2011 roku

Zdjęcia ze szkolnej fototeki

>>> 7 >>>

Bzinica Nowa • DOMY HUSYCKIE >>>

Od 1906 roku koloniści wyznania husyckiego, którzy w poszukiwaniu nowych miejsc na osiedlenie, odkupili od „Landbanku" we Wrocławiu parcele należące do dworu gwoździańskiego, budowali przy wsparciu państwa niemieckiego 32 budynki mieszkalne dla tej samej ilości rodzin. Bracia Czescy stale rozbudowywali swoje domostwa i tworzyli rodzinne gospodarstwa. Zagrody sytuowali po obu stronach drogi, z prostopadle do niej wytyczonymi pasami pól. W 2006 roku domostwa jeszcze istniały w niezmienionym układzie. Budynki z początku XX wieku były murowane, z cegły czerwonej lub otynkowane, z nadstawkami i oknami ze stolarką z epoki, z drewnianymi dwuspadowymi dachami krytymi dachówką, udekorowane pasami wieńczącymi i blendami. Nadal istniały domy bohaterów opowieści „o Karolince i Karliczku". Od kilku lat domy i budynki gospodarcze są przebudowywane i zmieniają swój wygląd.

Domy mieszkalne, wznoszone przez husytów na początku XX wieku

Fot. Paweł Mrozek, 2006

Dawna remiza straży pożarnej w Wilhelmshort [Bzinica Nowa]

Fot. Paweł Mrozek, 2005

Przy skrzyżowaniu ulic Spółdzielczej i Szkolnej w Bzinicy Nowej stoi krzyż, który w 1945 roku przesiedleńcy ze Związku Radzieckiego, z inicjatywy Andrzeja Nowaka, ustawili jako wotum wdzięczności Bogu za ocalenie podczas wojennej tułaczki.

Przydrożny krzyż wotywny w Bzinicy Nowej

Fot. Paweł Mrozek, 2019

>>> 8 >>>

Bzinica Nowa • ZBIORNIK WODNY >>>

Budowa zbiornika wodnego jest zaliczana do ważniejszych inwestycji zrealizowawanych w okresie powojennym na terenie wsi Bzinica Nowa. Został zbudowany przez członków Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w latach 70. XX wieku w celu magazynowania wody dostarczanej przez naturalne dopływy i w okresach dużych opadów deszczu. Był wykorzystywany głównie do nawadniania pól i pastwisk. Od lat 80. XX wieku zbiornik użytkuje lokalne koło wędkarskie, które prowadzi tu swoją działalność statutową, zarybia staw i organizuje zawody wędkarskie. Miejsce służy też celom rekreacyjnym, rozwojowi lokalnej turystyki i sportu.

Zbiornik wodny w Bzinicy Nowej latem 2007 i zimą 2019

Fot. Damian Karpinski (2007) i Paweł Mrozek (2019)

• > Powrót i przejazd ulicą Polną w kierunku cmentarza …

>>> 9 >>>

Bzinica Nowa • CMENTARZ HUSYCKI >>>

Osadnicy pochodzenia czeskiego, potomkowie husytów, należeli do parafii ewangelickiej w Dobrodzieniu. Już na samym początku organizowania wsi (1906) pierwsi mieszkańcy założyli cmentarz i postawili starannie pomurowaną kaplicę, z zadaszeniem pokrytym dachówką i dzwonem w wieżyczce, ozdobioną witrażami figuralnymi i freskami. W kaplicy były odprawiane nabożeństwa żałobne. Kiedy większość mieszkańców Wilhelmshort opuściła swoją wieś na przełomie 1944/1945, w obawie przed wojskami radzieckimi, cmentarz przestał być użytkowany. Od wczesnych lat powojennych „husycka nekropolia" była celowo niszczona. Kwatery i alejki porastały samosiejki drzew i krzewów. Do naszych czasów przetrwała ruina kaplicy pogrzebowej z pocz. XX wieku. Zachowało się zaledwie kilka nagrobków, w tym „Karolinki" – Karoline Kleinert (1884–1939). Niektóre nagrobkowe inskrypcje wykute w kamiennych płytach w języku niemieckim można jeszcze odczytać. Od 2004 roku są tu prowadzone okresowe prace porządkowe i rewitalizacyjne. W tym miejscu odbyły się spotkania z przedstawicielami stowarzyszeń i dziennikarzami zainteresowanymi lokalną historią.

Cmentarz ewangelicki (husycki) w Bzinicy Nowej

Fot. Paweł Mrozek, 2019

Spotkanie przy grobie legendarnej Karolinki podczas Dni Dziedzictwa Górnośląskiego
Fot. Paweł Mrozek, 2007

Nagrywanie filmu przez TV Opole z cyklu „Legendy opolskie"
Fot. Paweł Mrozek, 2014

• > Przejazd ulicą Cmentarną, skręt w ulicę Szkolną w Bzinicy Nowej, w kierunku zakładów produkcyjno-usługowych …

1 kwietnia 1949 roku siedmiu rolników pochodzących z Celin i Tąpkowic założyło Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną w Bzinicy Nowej – pierwszą w województwie katowickim, a drugą w Polsce. Byli też osadnicy z Będzina, Czeladzi i Zawiercia. Otrzymali domy i pola przedwojennych mieszkańców Wilhelmshort, przejęte przez Skarb Państwa Polskiego. Początkowo gospodarowali na około 40 hektarach gruntów rolnych. W maju 1949 przeprowadzili regulację działek siedliskowych oraz gospodarstw indywidualnych. Dla 55 właścicieli gospodarstw opracowano miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. W październiku 1956 roku grupa członków RSP odłączyła się od związku i odebrała swoje wkłady.

W latach 70. XX wieku, w najlepszym okresie rozwoju spółdzielni, na ok. 800 ha gruntów rolnych gospodarowało 460 spółdzielców. W 1979 roku spółdzielcy, przy pomocy Wojewódzkiego Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych, przekazali młodzieży Bzinicy Nowej boiska do gry w piłkę siatkową, koszykową i ręczną i do uprawiania dyscyplin lekkoatletycznych. Wybudowali salę gimnastyczną, przedszkole dla 40 dzieci i przychodnię zdrowia z trzema gabinetami lekarskimi. RSP wspierała również działalność miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej.

W 1991 roku kilka wydziałów Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Bzinicy Nowej, m.in. obróbki metalowej i stolarki budowlanej oraz inne budynki zostały przejęte przez prywatne firmy. W 2001 roku spółdzielnia gospodarowała jedynie na ok. 130 ha i zatrudniała dziewięciu pracowników. W latach następnych spółdzielcy stopniowo likwidowali swoją działalność gospodarczą. Opuszczone budynki administracyjne i gospodarcze ulegały dewastacji. Wiosną 2010 roku ostatecznie rozwiązano Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną im. Władysława Broniewskiego w Bzinicy Nowej. W tym miejscu działa kilka prywatnych zakładów pracy, w których znaleźli zatrudnienie m.in. mieszkańcy wioski. Pola uprawne są własnością prywatną indywidualnych rolników.

Brama wjazdowa na teren Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Bzinicy Nowej"
Fotografia ze zbiorów MTRDZ

Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Bzinicy Nowej w okresie świetności, ok. 1975
Fotografia ze zbiorów MTRDZ

Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Bzinicy Nowej w najlepszym okresie rozwoju, ok. 1975

Fotografia ze zbiorów MTRDZ

Zabudowania RSP w Bzinicy Nowej w roku 2007

Fot. Damian Karpinski

W latach 20. XX wieku mieszkańcy Wilhelmshort w hołdzie poległym krewnym w czasie pierwszej wojny światowej oraz powstań śląskich ustawili pomnik obok ówczesnej szkoły. Rankiem 5 maja 1921 roku od strony Pluder przybyła duża grupa powstańców, w tym polskich legionistów w mundurach. Ewangelicka społeczność Wilhelmshort bardzo ucierpiała po wejściu do wsi powstańców. Dlatego mieszkańcy stawiali opór. Kilku uczestników strzelaniny zginęło. Później w tym miejscu odbywały się państwowe uroczystości. Pomnik został zniszczony przed rokiem 1950, zachowały się jedynie jego fragmenty.

Pocztówka ukazuje również ośmioklasową szkołę ewangelicką, do której każdego roku uczęszczało ok. 50 uczniów. W 1945 roku nowi osiedleńcy w tym budynku zorganizowali sześcioklasową polską szkołę. Nauka odbywała się w dwóch salach lekcyjnych na zasadzie klas łączonych. Kiedy w 1953 roku oddano do użytku nowo wybudowaną szkołę, budynek przebudowano i urządzono w nim pomieszczenia biurowe RSP, lokal mieszkalny oraz pokoje zakładowe (hotelowe).

Pomnik i szkoła w Wilhelmshort na archiwalnej pocztówce

Pocztówka ze zbiorów MTRDZ

Ruina przedwojennego pomnika w Bzinicy Nowej

Fot. Paweł Mrozek, 2006

Dom zakładowy w Bzinicy Nowej, wybudowany w miejscu szkoły ewangelickiej

Fot. Paweł Mrozek, 2006

• > Dojazd drogą polną do skrzyżowania z ulicą Dębową …

Fot. Paweł Mrozek, 2018

• > Przejazd ulicą Dębową w kierunku nowo wybudowanej remizy Ochotniczej Straży Pożarnej …

Fot. Paweł Mrozek, 2018

> Z drogi do remizy rozlega się widok na budynek stowarzyszeniowej szkoły podstawowej i najstarszą część Bzinicy.

Fot. Paweł Mrozek, 2018

Fot. Paweł Mrozek, 2018

W 2015 roku rozpoczęto budowę remizy OSP w Bzinicy Starej na terenie boiska wiejskiego. Na powierzchni 207,3 m kw. powstał garaż na samochód strażacki wraz z szatnią, sala spotkań z zapleczem socjalnym i kotłownia wraz ze składem opału. Wokół budynku utwardzono plac, wykonano chodniki i wytyczono teren rekreacyjny. Nowo wybudowaną remizę oddano do użytku w 2016 roku. Inwestycję sfinansowała gmina Dobrodzień, natomiast sprzęt i wyposażenie gospodarcze zostało zakupione z funduszu rad sołeckich wsi Bzinica Stara i Bzinica Nowa.

W 2016 roku mieszkańcy świętowali również 110-lecie utworzenia jednostki OSP (1906). Strażacy rozpoczęli uroczystość wraz z zaproszonymi delegacjami przemarszem spod remizy wybudowanej w 1935 roku przy ulicy Polnej. Po zakończeniu Jubileuszowej Mszy Świętej w intencji strażaków i ich rodzin, mieszkańcy wiosek i goście wysłuchali koncertu śląskich piosenek.

Nowo wybudowana remiza straży pożarnej w Bzinicy Starej
Fot. Paweł Mrozek, 2018

• > Przejazd do skrzyżowania z ulicą Główną w Bzinicy Starej, w kierunku zabudowań w zachodniej części wsi …

>>> 13 >>>

Bzinica Stara • KAPLICA WIEJSKA >>>

Przy skrzyżowaniu dróg w Bzinicy Starej, na wykupionym od Emila Schoppy kawałku ziemi, właściciel ziemski Franz Roenisch wybudował w 1913 roku kaplicę rzymsko-katolicką wraz z kapliczką postumentową z krzyżem, aby upamiętnić śmierć swego pracownika, stratowanego przez konie podczas zwózki zboża. Od tego czasu w kaplicy okresowo odbywają się nabożeństwa.

Kaplica w Bzinicy Starej (ok. 1925, 2018)

Zbiory i fot. Paweł Mrozek

W okresie międzywojennym (1918–1945) w budynku restauracyjnym Carla Schoppy istniał punkt pocztowy, który obsługiwał jeden listonosz. Zainstalowano w nim pierwszy telefon. Później w tym budynku restaurację „Schoppa's Gasthaus" prowadził Peter Kulik, jego właściciel. W tym czasie była tu również policyjna dyżurka; służbę pełnił jeden policjant, który posiadał do swojej dyspozycji rower. W okresie powojennym w budynku, do późnych lat 90. XX wieku, była czynna restauracja „Sarenka".

Zajazd w Bzinicy Starej / Bzinitz (ok.1925, 2009)
Pocztówka ze zbiorów Pawła Mrozka, fot. Damian Karpinski, 2009

Pierwsza wzmianka o istnieniu szkoły w Bzinicy Starej [Bzinitz] pochodzi z XVI wieku. W liczącej ok. 500 mieszkańców Bzinicy (Bzenitz) została założona pierwsza jednoklasowa szkoła. W budynku szkolnym mieszkał również nauczyciel. Niewykluczone, że była to szkoła ewangelicka, gdyż – z wyjątkiem Dobrodzienia i wsi należących do „Herrschaft Guttentag" – właścicielami wielu pozostałych miejscowości byli protestanci. Od roku 1765 w państwie pruskim istniał powszechny obowiązek nauczania dzieci od 6 do 13 roku życia obojga płci. Uczniowie korzystali z podręczników szkolnych w językach polskim i niemieckim. Nową murowaną szkołę z cegły oddano do użytku w 1858 roku. Jeden nauczyciel nauczał ok. 100 uczniów. Wieś liczyła wówczas 416 mieszkańców. Od końca XIX wieku w Bzinicy nauka szkolna odbywała się w dwóch budynkach. W starszym znajdowało się mieszkanie nauczycielskie, a także przedszkole z zapleczem kuchennym oraz pomieszczenie dla dzieci z klas łączonych – szóstej i siódmej. W drugim budynku uczyły się dzieci z pozostałych klas. W 1926 roku Bzinica [Bzinitz] z Bąkami [Bonken] liczyła 465 katolików i 15 protestantów. W tym roku była tu 1 szkoła katolicka z 2 klasami. Naukę w języku niemieckim pobierało 109 katolickich uczniów, nauczało 2 katolickich nauczycieli.

1 września 1945 roku polską szkołę w Bzinicy Starej zorganizował nauczyciel Grzegorz Tomanek. Już 5 września 85 uczniów rozpoczęło naukę szkolną w języku polskim. Zajęcia w poszczególnych klasach odbywały się co drugi dzień. W każdej klasie obowiązywał 12-godzinny tydzień nauki, a program realizowano w oparciu o przedwojenne wzorce. Nauka w XIX-wiecznej szkole z czerwonej cegły trwała do 1953 roku. W październiku tego roku oddano do użytku nową obszerną szkołę, do której skierowano wszystkich uczniów z Bzinicy Starej i Bzinicy Nowej. Budynek dotychczasowej szkoły zaadaptowano na mieszkania komunalne.

Dom nauczyciela z klasami początkowymi w Bzinicy Starej / Bzinitz (1916, ok.1925)

Zbiory: Paweł Mrozek

Dawne budynki szkolne w Bzinicy Starej / Bzinitz (1916, ok.1925, 2019)

Zbiory i fot. Paweł Mrozek

W pobliżu dawnych budynków szkolnych płynie **Bziniczka**. Wpływa do Małej Panwi w Kolonowskiem. Terenem źródliskowym są stawy w obrębie Gwoździan–Bąków, położone na wysokości ok. 270 m. Rzeka o długości ok. 19 km płynie głównie w terenie leśnym o wysokich walorach przyrodniczych, korytem o zróżnicowanej szerokości (miejscami do 3 m). W przeszłości była rzeką obfitą w wodę, skoro napędzała urządzenia hutnicze. Kuźnice, fryszerki lub wielkie piece w XVIII i XIX wieku istniały w Bąkach, Bzinicy, Rogolowcu i dalej w Kolonowskiem, Kowolowskiem i Fosowskiem. Niektóre odcinki Bziniczki są kręte. Miejscami na jej przebiegu wytworzyły się zakola, miejscami rzeka przypomina potok z szybkim nurtem.

Rzeka Bziniczka w latach 2010 i 2019

Fot. Damian Karpinski (2010) i Paweł Mrozek (2019)

• > Przejazd obok dawnego majątku Roenischa / PGR …

>>> 16 >>>

Bzinica Stara • DAWNY FOLWARK >>>

W 1905 roku Bzinica Stara (bez dworu) liczyła 245,5 ha powierzchni oraz 288 katolików i 2 protestantów. 14 osób mówiło po niemiecku, 158 po polsku, 111 po czesku. W 41 domach mieszkało 48 rodzin i 2 osoby samotne. W tym **Bąki** liczyły 8 domów (51 mieszkańców), **Bryschowe** – 2 d. (21 m.), **Dawidkowe** – 1 d. (10 m.), **Niwa** – 1 d. (11 m.), **Obudowa** – 2 d. (? m.), **Strachowe** – 1 d. (10 m.) Natomiast do obwodu dworskiego w Bzinicy należało 811 ha gruntów. W 10 domach mieszkało 18 rodzin i 1 osoba samotna. Z liczby 86 katolików i 6 ewangelików – 10 mówiło w domu po niemiecku, 75 po polsku i 1 po czesku. W tym w Bąkach w 2 domach żyły 23 osoby, w leśniczówce pn. **Klepka** w 1 domu mieszkało – 8 osób, w **Solarni** w 2 domach było 12 mieszkańców.

W 1906 roku pojawiło się nazwisko Franza Roenischa jako właściciela największego gospodarstwa rolnego. W 1921 roku gospodarował na 127 ha powierzchni, w tym 100 ha ról, 18 ha łąk, 1 ha pastwisk, 3 ha lasu, 5 ha dróg, terenów zabudowanych i nieużytków. Z 1930 roku pochodzi informacja, że hodował bydło oldenburskie. Po śmierci Franza Roenischa właścicielem największego gospodarstwa w Bzinicy [Erzweiler] został jego syn Fritz. Nadal hodował oldenburskie bydło i trzodę chlewną. Posiadał zwykle ok. 30 krów dojnych, 50 cieląt, 100 świń, 5 par koni. Zatrudniał 8 rodzin wielodzietnych. Mieszkały w 2 czterorodzinnych domach – jeden nadal istnieje. Zagroda składała się z domu właściciela (w okresie powojennym został podwyższony i przekształcony w blok mieszkalny), wielorodzinnego domu mieszkalnego i zabudowań gospodarczych – obory, cielętnika, stodoły, szopy, stacji benzynowej i chłodni na mleko.

W myśl dekretu z 1944 o reformie rolnej majątek Roenischa został przejęty przez państwo polskie. Na jego gruntach utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne w Bzinicy Starej. Dwie rodziny pracowników folwarcznych, które w marcu 1945 roku powróciły z „flichtowania", znalazły zatrudnienie w PGR.

Budynki pofolwarczne i PGR w Bzinicy Starej (2018, 2006, 2018)

Fot. Paweł Mrozek

W 1906 roku posiadacz ziemski Franz Roenisch założył straż pożarną w Bzinicy (Bzinitz), przeznaczając na ustawienie wiaty kawałek własnego gruntu. W 1916 roku drużyna strażacka liczyła 15–18 członków. Dysponowali ręczną sikawką. W 1935 roku wybudowano w tym miejscu dużą remizę strażacką, w której znajdowały się dwa pomieszczenia na samochody oraz świetlica. W 1936 roku bzinicka straż otrzymała dotację na budowę pomieszczenia na sprzęt gaśniczy od górnośląskiego stowarzyszenia pożarowego.

W 1984 roku Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Bzinicy Nowej przekazała OSP samochód marki Żuk, który po przystosowaniu do celów pożarniczych służył strażakom do 1992 roku. 15 lipca 1989 roku Ochotnicza Straż Pożarna w Bzinicy Starej otrzymała sztandar, nadany przez Zarząd Wojewódzki OSP w Częstochowie. Od 2015 roku w budynku dawnej remizy są przechowywane tymczasowo eksponaty muzealne.

Remiza OSP w Bzinicy Starej / Bzinitz (1935–2015)

Fot. Paweł Mrozek 2018

• > Powrót do skrzyżowania z ulicą Główną, przejazd ulicą-łącznikiem do skrzyżowania z drogą krajową i zakończenie wycieczki rowerowej …

Fot. Paweł Mrozek, 2018

Fot. Paweł Mrozek, 2018

albo …

• > Przejazd ul. Polną w kierunku części wsi pn. Strachowe …

W 1811 roku w dokumentach pojawiła się nazwa miejsca **Strachowe** na oznaczenie leśniczówki. Wówczas Bzinica [Bzinitz] należała do Paczynskiego, właściciela Gwoździan [Gwosdzian], Skrzydłowic [Skrzidlowitz] i Dzielnej [Dzielna]. We wsi mieszkało 333 katolików, 28 ewangelików i 5 żydów. Był tu 1 folwark, 1 młyn, 1 cegielnia polowa, 1 tartak i 2 świeżarki, gdzie 8 osób produkowało 1786 cetnarów żelaza sztabowego. W 1886 roku w leśniczówce **Strachowe** w 1 domu mieszkało 6 osób. W roku 1917 **Strachowe** nadal należało do gminy [Gemeinde Bzinitz], podobnie jak Bąki, Bryszowe, Dawidkowe, Klepka, Niwa, Obudowa i Solarnia. W 1936 roku urzędowo zmieniono nazwy wsi i przysiółków. Bzinitz otrzymała nazwę Erzweiler (co można tłumaczyć jako Rudną Wioskę), Bonken – Eichgrund, **Strachowe** – **Schreckenhof**, Bryschowe – Waldhof, Obudowe – Bauhof, Niva – Heidehof, Davidkowe – Dawidshof, Solarnia – Salzhof.

Widok na rozległe tereny rolne w Bzinicy Starej pn. Strachowe

Fot. Paweł Mrozek 2019

W pierwszej połowie XX wieku w Bzinicy Starej było dwóch wielkich właścicieli indywidualnych gospodarstw rolnych – Franz Roenisch i Margarete Kozlik. W latach 1930 i 1937 w tabelach statystycznych dotyczących Bzinicy Starej [Bzinitz] wymieniono Margarete Kozlik jako właścicielkę 107,77 ha gruntów, w tym: 9 ha pól, 25 ha gruntów leśnych zamienianych na orne, 4 ha łąk, 1,25 ha pastwisk, 12,5 ha lasów, oraz 48,25 ha innych gruntów i nieużytków. W tej części wsi potomkowie Margarete Kozlik nadal prowadzą wielkie gospodarstwa rolne.

W 1917 roku rodzina Kozlik ustawiła w Bzinicy Starej (Bzinitz) na rozstaju dróg krzyż upamiętniający poległego w pierwszej wojnie światowej Josefa Kozlika (+10.12.1917).

Fot. Paweł Mrozek, 2011

• > Przejazd ulicą Wąską obok zabudowań gospodarczych; dojazd gminną drogą do prywatnej, prowadzącej do gospodarstwa rolnego rodziny Koźlik, liczącego ponad 100 ha …

• Są to tereny prywatne, więc należy najpierw uzyskać zgodę właścicieli dużych gospodarstw rolnych na zwiedzenie miejsc historycznych i obiektów przyrodniczych. Wokół roztacza się widok na pola, lasy, okazałe drzewa i liczne zwierzęta.

Droga prowadząca do gospodarstwa rolnego rodz. Koźlik

Fot. Paweł Mrozek 2018

Widok na gospodarstwo rolne rodz. Koźlik

Fotografia ze zbiorów Adriana Koźlika, 2011

Wyjazd z gospodarstwa rolnego rodz. Koźlik w kierunku Obudowy w Bzinicy Starej

Fot. Paweł Mrozek 2018

Bzinica Stara • OBUDOWA >>>

W 1811 roku w dokumentach pojawiła się nazwa miejsca „Obudowe" na oznaczenie wolnego gospodarstwa. W 1886 roku w Obudowie mieszkały 4 osoby w 2 domach. W okresie powojennym drodze prowadzącej przez Obudowę nadano nazwę „Ulica Bieńka". Znajduje się tu dom polskiego działacza okresu plebiscytu i powstań śląskich. Józef Bieniek był najbardziej aktywnym krzewicielem polskości na ziemi dobrodzieńskiej. Był prezesem Związku Polaków w Niemczech Powiatu Dobrodzieńskiego od roku 1923. Aresztowany 13.09.1939 roku, przebywał w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie do 7.06.1945. Po wojnie był wójtem w Łagiewnikach Małych. Zmarł w 1949 roku.

W Obudowie najstarsze budynki zachowały oryginalne wykończenia okien i drzwi, gzymsy i pasy wieńczące na fasadzie.

Obudowa – część Bzinicy Starej

Fot. Paweł Mrozek 2018

• skrzyżowanie z drogą krajową Dobrodzień–Zawadzkie •

>>> ZAKOŃCZENIE WYCIECZKI ROWEROWEJ <<<

Wydano w okresie działalności
Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień-Zębowice

Współpraca:
Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu

ziemia dobrodzieńska – nasza mała ojczyzna i nasza duma

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie"
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi